

Vores forventninger til verdens ledere er kolossale og deres evne til at indfri dem forsvindende ringe

DEMOKRATIET. Verden er en anden end i 1989, men systemet er det samme. Vores løsning bør være et stærkere, modigere demokrati med en friere, frejdigere diskussion. Men det er det modsatte, vi er på vej mod.

Af Clement Behrendt Kjersgaard

Eliten er blevet tilskuere til det næste kapitel i verdenshistorien. Hvad sker der nu? Hvordan vil man markere Brexit den dag, det effektueres? Med kongefamilien til open airkoncert i Hyde Park, hvor Rod Stewart og resterne af Westlife kan synge 'Rule Britannia' og tælle ned til Big Ben's midnatsslag? Hvornår er USA blevet 'great again'? Hvilken ydmygelse af Kina eller Mexico ville være en større triumf for Trump end - ene mand - at have besejret hele det politiske system og bogstaveligt talt sendt Hillary Clinton så langt ud i skoven, at ingen kan høre hende sukke?

De gamle magthavere håber, at vælgerne bag Trump og Brexit aldrig får en større sejr, end de gjorde i juni og november. De venter på, at oprøret skal blive ramt af virkeligheden. Og de forestiller sig, at de derfor selv kan genvinde magten uden kamp. Det sidste er i hvert fald forkert.

Ja, demokratiet er i krise. Så mange mennesker, der i øvrigt er fundamentalt uenige med hinanden, er begyndt at miste tilliden til ideen om forandring - og med det mener jeg: fornemmelsen af, hvordan det, de ønsker sig anderledes, skal kunne blive anderledes.

Den største gåde er timingen. I 2008 kom verdensøkonomien tæt på sammenbrud. Det havde været til at forstå, hvis vælgerne dengang havde kasseret de gamle partier, der tilsyneladende ikke havde haft nogen anelse om omfanget af systemets fejl. Men revolutionen udeblev. I 2016 rejste oprøret sig så som en brandstorm, der muligvis blot lige er begyndt.

En af de ting, eliten må begynde at begribe, er, i hvor høj grad hele det 'politiske system' bliver set som ét fedt. Vælgerne anerkender simpelthen ikke de forskelle på de gamle partier, som forekommer dem selv så åbenlyse. Vælgerne differentierer ikke mellem 'politikere' og de øvrige dele af meningsdannelsen (herunder medierne). Til gengæld ser vælgerne årti efter årti, hvordan magtapparatet triller tilsyneladende uløselige problemer foran sig. En præsidentkandidat ville i USA kunne stille op i morgen med Obamas program fra 2008, som om intet var blevet indfriet.

Det er åbenlyst, at ideologierne, de konkrete politiske programmer og til sidst partierne har tabt terræn til gengæld for: personer. Medierne forventer fra dem ikke planer, men positioner - altså kun at de skal forholde sig til dagens krise, ikke nødvendigvis med konkrete løsninger, men med reaktioner, der kan indgå i det døgnåbne stykke tv-dramatik, virkeligheden er begyndt at ligne.

Nærmer vi os det øjeblik, hvor politikernes umiddelbare signaler (fnyser/omfavner/raser/jubler/truer) er den eneste kommunikation fra dem, offentligheden accepterer med en form for gyldighed? Og hvor det er alt, hvad de ønsker at levere? Politikerne har svigtet deres primære opgave, som er: at formulere og vinde flertal for sammenhængende ideer for samfundets udvikling. Medierne, forskningsverdenen og resten af civilsamfundet har også svigtet deres samfundsansvar - først og sidst ved deres overfladiskhed; de afviser både kompleksiteten og vigtigheden af problemerne og kan derfor ikke give politikere reelt modspil.

NÅR POLITIKERNE selv fortæller, kan det lyde, som om de slet ikke ønsker at indtage den klassiske politikerrolle: den skråsikre analyse af problemet, den autoritative fremlæggelse af løsningen, den selvsikre vej til realiseringen. De lyder ofte mere som meningsdannere end som magtudøvere, når de i detaljer beskriver almindelige menneskers skæbner og deler deres egne personlige erfaringer. Men hvad skal vælgerne så bruge dem til? Problemet ved at lade politikere 'slippe ud' af magthaverfunktionen er jo, at de dermed destabiliserer arbejdsdelingen i demokratiet: Det er politikere, som har ideerne, får magten og dermed: ansvaret.

Og det er os andre - medierne og resten af civilsamfundet - der befinder sig i den langt simple og sikrere position, hvorfra vi kun behøver at kritisere, udfordre, drille, destabilisere, og så begynde forfra, så snart regeringen er skiftet ud. Sådan er det bare! Og hvis ikke de længere - af frygt for straffen, når de tager fejl - tør udstede nye løfter? Så vil der være andre, der gør det i deres sted. Magten søger hen til dem, der ønsker den. Men hvis ikke politikere tager ansvaret, er der ingen, der bærer det.

Ikke fordi politik nogensinde handlede alene om 'substans'. Men ideologi har haft en anden funktion end i dag - og det samme har partierne. Personer har altid kunnet gøre en afgørende forskel. Men i dag er systemet indrettet på personer på en måde, det ikke var tidligere. I Storbritannien og i andre europæiske lande er der sket en 'præsidentialisering' - øget topstyring - i partierne. I USA fremstiller enkeltpersoner (præsidentkandidater, lederne i Kongressen) sig som *lone riders*, udfordrere af det bestående - ingen gider identificere sig med de notorisk upopulære partier, forsvare, samle og udvikle dem. I begge systemer er alle andre end en lille håndfuld toppolitikere åbenlyst statister. Dermed opstår der et sært paradoks: På den ene side har vi enorme forventninger til lederskikkelsen, der hæves over sine kolleger. På den anden side betyder denne ubundethed også, at lederen konsekvent må regere, som han/hun har ført valgkamp: helt alene. Vi lever i en tid, hvor forventningerne til lederne er kolossale og deres evne til at indfri dem forsvindende ringe.

ALLEREDE I LØBET af 1980'erne opstod der i eliten en fornemmelse af, at de helt store problemer var løst, og i 1989 deklarerede Fukuyama ligefrem »historiens endeligt«. I 1990'erne blev politik derfor på en gang luftigt og gennemprofessionaliseret. De store arbejderpartier rykkede efter ind på midten, og efter Thatcher så det ud, som om de store borgerlige partier gjorde det samme. I Washington, London og enhver anden vestlig hovedstad opstod der en ny branche omkring folkestyret, der fokuserer på - og understøtter - partiernes absolutte top. Tilsyneladende løser disse eksperter ikke deres opgave. I USA lykkedes hverken den Demokratiske eller den Republikanske partimaskine i 2016 med det, der er deres fornemste formål: at nominere en præsidentkandidat, som befolkningen ønskede. Trump vandt jo ikke på trods af det Republikanske establishments modstand – tværtimod: Apparatets skepsis understregede hans uafhængighed.

De ganske få politikere, der formår at blive på toppen, bygger små klaner omkring sig. Bag dem kan det være svært at se partiet både som en organisatorisk og ideologisk helhed. Hvor meget

'Labour' er der i Labour, når man går fra Tony Blair til Jeremy Corbyn? Hvordan defineres 'Republikanerne', når man går fra John McCain til Donald Trump? Hvor meget samler 'Demokraterne', når partiet er splittet mellem Hillary Clinton, Barack Obama og Bernie Sanders? De mennesker, der går ind i toppolitik, vælger ikke bare et parti, men en side i den altid igangværende magtkamp - i toppen, på afstand af medlemsskaren. De glemmer at orientere sig mod virkeligheden og står derfor sært uforberedte, når de får, hvad de har ønsket sig: magten.

Der opstår et mønster, hvor *the winner takes it all* - for så snart kongen falder, forsvinder hele hans projekt og alle hans allierede, som det nye regime har defineret sig i modsætning til. Blair og Brown delte Labour imellem sig på en måde, der i 15 år blokerede for grundlæggende diskussioner om partiets retning. Da Brown fik magten - længe efter at Blair havde mistet sin forbindelse til vælgerne - havde han ikke brugt tiden på at forberede sit eget projekt, højst en korrektion af Blairs. Men efter blot tre år i Downing Street efterlod Brown intet, som hans afløser Ed Milliband kunne definere sig som overvindelsen af. I årene efter sin sejr forsøgte Obama at bygge bro mellem sin lejr og Hillary Clintons uden den store succes - hverken på de interne linjer (hvor de i nogen grad forfulgte hver deres udenrigspolitik), eller når det gjaldt partiet, som de kun i de allersidste måneder af valgkampen sammen forsøgte at forene.

Når klanerne fylder, spærrer det for mere grundlæggende spørgsmål om partiernes mission og retning. Jo stærkere lederen bliver - og jo mere personcentreret toppolitik udvikler sig - jo sværere bliver det at sige noget om 'partiet', der ikke bliver læst som et indlæg i et nuværende eller kommende formandsopgør. Partiledelsen begynder at se sine medlemmer, som man ser på andre partiers kernetropper: repræsentanter for bestemte, fastlåste interesser. I jagten på magtens erobring - som i manglen på et ideologisk projekt er det eneste mulige succeskriterie - vil man hurtigt komme til at betragte sine medlemmer som et publikum, der skal påvirkes. I teorien er partiet en gruppe borgere med en samfundsvision, der vinder flertal til at afprøve deres idé. I dag er partiet blevet det modsatte: en gruppe borgere, som partilederen efter at være blevet valgt skal møde med nyheden om, at valgsejren ikke vil opfylde deres drømme.

FOR FUKUYAMA tog jo fejl. Siden 1989 har vi mødt en serie nye udfordringer, herunder et sæt af dilemmaer, der er forbundet til globaliseringen: integration, frihandel, overstatsligt samarbejde, krig og fred. Ingen af disse emner passer naturligt ind i den højre-venstre-skala, som stadig organiserer partisystemerne. Og protestbølgen udspringer da også af præcis disse spørgsmål. For at udstille de gamle partier behøver rebellerne slet ikke fremsætte løsninger på dilemmaerne, kun påpege dem. For de gamle partier har vanskeligt ved at finde svarene - og vanskeligt ved at få de positioner, de ender med at indtage, til at hænge sammen med deres gamle fordelingspolitiske udgangspunkt.

Verden er en anden end i 1989, men systemet det samme. Svaret? Naturligvis et stærkere, modigere demokrati med en friere, frejdigere diskussion. Det er det modsatte, vi er på vej mod.

Trumps valgkamp var en flod af løfter og trusler, formuleret med et uhørt liberalt forhold til kendsgerningerne. Både han selv og hans tilhængere har da også indskærpet forskellen mellem *the heat of the campaign* og tiden efter 20. januar, hvor der skal søges kompromiser og ses fremad. Men det er jo ikke en distinktion, Trump har opfundet. Det ligner faktisk politikernes drøm, som de i disse år søger at institutionalisere: Valgkampen udkæmpes på vage hensigtserklæringer. Og når først magten er erobret, forbeholder politikeren sig retten til at konstruere et nyt projekt ved at vælge og vrage mellem sine egne løfter (og hvorfor begrænse sig til dem?) Alle falder i takt bag lederen - og gemmer tålmodigt deres protester, til det næste kongefald er fundet sted.

Efter at Obama følte sig overbevist om, at den økonomiske krise ikke ville udvikle sig til en recession som 1930'ernes, diskuterede han med sine medarbejdere, hvilket af sine valgløfter han skulle prioritere - valget faldt på sundhedsreformen. Da han præsenterede det i offentligheden, stod det øjeblikkeligt klart, at vælgerne hverken følte sig forberedt på - eller overbevist om - projektet. Han måtte sælge det fra bunden - i en form for genoptaget valgkamp - og fik kun lige akkurat (en version af) reformen vedtaget i Kongressen.

Valgkampen er ikke en ceremoni, ikke en detalje - den er demokratiets hovedscene, hvor det størst mulige publikum skal træffe den vigtigste beslutning: landets retning. Uden konkrete løfter/planer/programmer bliver det en kamp på banale slagord mellem kandidater, hvis hovedbudskab så altid er det samme: at de fortjener magten mere end deres modstander (jf. Clinton vs. Trump, der blev et valg mellem to historisk upopulære figurer - et bizart resultat, givet alt hvad systemet har indbygget af mekanismer for at sikre præcis det modsatte). Konsekvensen? At de løfter, vinderen udvælger, dermed ikke har nogen folkelig forankring. At Trump har en chance for at trævle sundhedsreformen op, skyldes (blandt andet), at vælgerne føler, at den blev snydt igennem.

OG SÅ ER historien ikke så meget længere. I valgkampen er det ikke to planer - end ikke to partier - der mødes, men to personer. Det er ikke et spørgsmål om, at valgkampen bliver 'personlig' - den er personlig, for den består alene af de to topfigurer. Stillet over for disse dueller søger vælgerne en tredje mulighed. De leder mellem de små partier, protestbevægelserne, outsidersne, græsrodderne - fra Sarah Palins fodboldmødre til Italiens Femstjernede Klovnebevægelse; dem, der udfordrer systemet selv og kræver: *Bernie! Brexit! Trump!*

Kombinationen af årtiers personfokuseret lederdyrkelse på den ene side og den systematiske intellektuelle udhuling af den politiske samtale skaber ustabilitet - og begge dele er den gamle elites skyld. Hvad har vi brug for? En offentlig debat - et demokrati - der er stadig mere robust, stadig bedre informeret, stadig bedre til tolerere dyb uenighed og varige forskelle. I øjeblikket er vi på vej mod det modsatte: en hektisk, neurotisk overlevelseskamp, hvor frygt er den dominerende følelse - også i elitens magtcentre. Medierne aner ikke, hvad de skal stille op. De kæmper for deres egen overlevelse - og en branche, der er så nervøst usikker på sin egen fremtid, kan umuligt være nogen dygtig modstander for det politiske system. Politikerne? De venter på hinandens fejl. De fejrer hinandens nederlag. De har stadig til gode at acceptere omfanget af det, der er i gang.

Clement Kjersgaard (f. 1975) er student fra Hongkong og uddannet på Universitetet i Oxford. Siden 2002 udgiver af magasinet Ræson (raeson.dk) og siden 2004 tv-vært for DR, pt. på bl.a. 'Debatten' og 'Vi ses hos Clement'

[Kursiveringer, nye afsnitsdelinger mm tilføjet teksten på Kjersgaard.com]